

PARÁDI József*

A trianoni békediktátum és a magyar határőrizet

Absztrakt

A trianoni békediktátum olyan kiszolgáltatott helyzetbe hozta a Magyar Királyságot, hogy a kisantant fenyegetettségének az enyhítése érdekében kénytelen volt az ország határőrizetét a belügyi tárcától a honvédelmi tárca kompetenciájába helyezni, bár ezt kezdetben csak rejtett módon tehetette meg. Az ország védhetőségének az elősegítése számos nehézségbe ütközött, amelyet a magyar vezetés csak furfangos módon tudott áthidalni.

Kulcsszavak:

trianoni békediktátum ; magyar határőrizet ; Magyar Királyi Vámország ; határkerület ; határsáv

Abstract

The dictated peace treaty of Trianon put Royal Hungary in an exposed position like that the little entente menace the interest of his allevation, that' why Hungary border surveillance because the home affairs valet of the national defence's competention and the country leaders have done it to hidden initially. The promotion of the country defensible several met with difficulties, that the Hungarian leadership could on tricky manner only to overcome.

Keywords:

dictated peace treaty of trianon ; hungarian border surveillance ; Hungarian Royal Costums ; border district ; border strip of land

*

- *Open Researcher and Contributor ID* = Nyílt Kutató és Közreműködő Azonosító (**ORCID**)

<https://orcid.org/0000-0003-3368-2944>

Institutional attachements = Szerző intézményi kötődései :

- *Bertalan Szemere Scientific Society of History of Hungarian Law Enforcement* = Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság

- *Eötvös Loránd University Faculty of Law History of National Law Department* = Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Magyar Állam- és Jegtörténeti Tanszék

- *National University of Public Service Faculty of Law Enforcement* = Nemzeti Közszoigalati Egyetem Rendészettudományi Kar

@: paradi.jozsef@gmail.com

DOI : 10.31626/HU-EISSN2530094X.VTOM.63-92.p

Atrianoni békediktátum elcsatolta Magyarország területének mintegy 2/3-át a lakosságának pedig közel 50 százalékát. Több mint 1000 éves rokoni, gazdasági, kulturális közösségeket és infrastruktúra hálózatot stb. metszett át az új határvonal. A Kárpát-medencében a magyar etnikum milliós nagyságrendben jutott kisebbségbe, másodosztályú állampolgári sorba anélkül, hogy elhagyta volna ősei földjét. A Magyar Királyság a középhatalom erejű Osztrák-Magyar Monarchia társországból a térség kiszolgáltatott társországává vált.¹

A győztesek szándéka nyilvánvalóan az ellentétek kialakítása volt a Kárpát-medencében, hogy ily módon könnyebben érvényesíthessék akaratukat a térségben. A megcsonkított Magyar Királyság helyzetét tovább súlyosbították azok a békediktátumbeli előírások, amelyek 35 000 főben maximalizálták a magyar haderő létszámát, egyben pedig eltiltották a technikai fejlesztésektől.²

Ezek a körülmények döntően nem az ország belső viszonyainak a változásából fakadtak, hanem idegen hatalmak cselekedeteinek a következményei voltak ugyan, azonban mégis döntő befolyást gyakoroltak a magyar határőrizetre.

Az általános körülmények lényegi módosulásai³ mellett döntően változott meg maga az államhatár is.

A történelmi Magyarország határainak a hossza 4 166 km volt, ezen belül:

- az Osztrák Császárság és a Magyar Királyság közös külső határvonalának a hossza 2 083 km (50 %);
- a Bosznia-Hercegovinával közös határ 583,2 km hosszú (14 %);
- a fiumei határszakasz pedig 208,3 km volt (5 %).⁴

Ezen határszakaszok hossza összesen 2 874,5 km volt, amely a történelmi Magyarország teljes határszakaszának a 69 %-át tette ki. A történelmi Magyarország határainak tehát csaknem 70 %-án semmilyen határőrizet sem kellett megvalósítani, mivel ezek a határszakaszok abszolút átjárhatóak voltak, azokon bárhol, bárki és bármikor ellenőrzés nélkül átléphetett.

Az útleveletről szóló 1903. évi törvényi szabályozás szerint

a magyar alattvalók — a kötelező sorkatonai szolgálatot teljesítők és a körözés alatt állók, illetve a szabadságvesztés büntetésre elítéltek kivételével — bármikor, bárhová szabadon utazhattak amihez útlevélre sem volt szükségük. A magyar állam a kölcsönöség elve alapján szabályozta a témakört. Azon államok polgáraitól igényelte a magyar állam az útlevelet, amely országok a magyar állampolgárokkal szemben ilyen elvárásokat támasztottak. A jogszabályban foglaltak gyakorlati megvalósítását pedig a belügyminisztériumra bízta a törvény.⁵

Az Osztrák-Magyar Monarchián belül — a tízévente megújított vám szerződések miatt — a belső határokon nem létezett vám.⁶

A Magyar Királyságnak az Osztrák-Magyar Monarchia határvonalaival egybeeső határai vám- és útlevélkötelesek voltak. A Román Királyság és a Szerb Királyság egyaránt útlevélhez kötötte az idegen államok polgárainak országa területére lépésének engedélyezését. Egyben pedig — mivel a két királyság egyike sem tartozott az Osztrák-Magyar Monarchia vámszövetségéhez — a határokon keresztül szállított áruk vámkötelesek voltak.

Bosznia-Hercegovina helyzete speciális volt. A tartományt az Osztrák-Magyar Monarchia 1878-ban okkupálta, majd 1908-ban annektálta. Az Osztrák-Magyar Monarchia 1879. IV. 21-én egyezményt kötött Törökországgal, mely szerint a szultán szuverenitása a tartomány felett ugyan sértetlen maradt, azonban az adminisztrációról és az igazgatásról a dunai monarchia gondoskodott. Ezen egyezmény „Az 1878. évi berlini kongresszuson létrejött szerződés 25. cikkelyére támaszkodott: »Bosznia-Hercegovina tartományokat Ausztria-Magyarország fogja megszállni és kormányozni« E szerződés, illetve egyezmény alapján azonos szövegű törvényt hozott az osztrák, illetve a magyar törvényhozás, melynek értelmében Bosznia-Hercegovinát bekapcsolták a dualista Osztrák-Magyar Monarchia egységes vámterületébe.”⁷

A két tárország országgyűlései a törvényekben rögzítették, hogy a dualista Monarchia és a tartomány közötti határörizet megszűnik, egyben pedig a tartománynak Szerbiával,

Törökországgal és Montenegróval közös határain határőrizet kerül kialakításra. A tartományra kiterjesztették az Osztrák-Magyar Monarchia vámszövetségét. Ennek megfelelően, — ahogyan a két társország is úgy — Bosznia-Hercegovina vámbevételét is a közös ügyek költségeinek a fedezésére fordították, bár e bevételből 600 000 forintot az igazgatási költség fedezéseként használtak fel. A tartományra kiterjesztették az Osztrák-Magyar Monarchia mindkét országában azonos adókat (só, dohány, szesz, cukor), a dualista Monarchia pénz-, mérték- és szabadalmi rendszerét stb.

A tartományt tehát nem csatolták az Osztrák-Magyar Monarchia egyik társországához sem az annexiót követően sem, hanem azt továbbra is a két országgyűlés a közös pénzügyminiszter által igazgatta. Emellett pedig Bosznia-Hercegovina korlátozott jogkörű „alkotmányt” is (tartományi státútum) kapott 1910-ben. A közigazgatást ugyan a tartománygyűlés felügyelte, azonban a tartomány legfelsőbb igazgatásáért továbbra is a pénzügyminiszter volt felelős. Mivel pedig az annexióval a török szultán felségjoga megszűnt, a tartományra is kiterjesztették az általános védkötelezettséget az Osztrák-Magyar Monarchia két társországában bevezetettek szerint.⁸

A 833,2 km (20 %) román — a határhossz már a moldovai és a havasalföldi fejedelemségek 1859-1862 között megvalósult egyesülését megelőzően is fennállt — és a 458,26 km (11%) határszakaszon folyt csupán határőrizet, mivel ezeken a határokon a személyforgalom útlevél-, az áruforgalom pedig vámköteles volt.⁹

Magyarország és Horvátország határán ugyancsak nem létezett határőrizet, mivel Horvátország Magyarországon belül élvezett autonómiát. Horvátországot a Magyar Szent Korona alá tartozó területnek tekintették.

A történelmi Magyarország határai döntően természetes határok voltak. Az útlevél-, illetve vámköteles magyar-román és magyar-szerb határ pedig teljes hosszában természetes határ volt. A személy- és áruforgalom hagyományosan a Kárpátok gerincének a hágóin, illetve a folyók átkelőin valósult meg.

Lényegében ezeket a zónákat kellett fokozottan ellenőrizni. Az érintett határvonalak többi részének az őrzése már nem igényelt jelentős technikai és személyi ráfordítást, mivel a természeti akadályok eleve nehezítették, illetve a kedvezőtlen évszakokban szinte lehetetlenné tették a határokon való átjutást.¹⁰

Magyarország többi — 2 083 km hosszú, az összes határvonal 69 %-át alkotó — határán csak az I. világháború előtti években jelentek meg a Magyar Királyi Határrendőrség alakulatai. Ez a diszlokáció rendkívül gyér volt és a terület személyi állományának a térségbe helyezett tagjainak a létszáma is csekély volt. Lényegében nem is lehet az ott folytatott tevékenységet határőrizetnek, legfeljebb határfelügyeletnek nevezni. A jogi lehetőségek is a 2 083 km hosszú határon szolgálatot teljesítő hozzávetőlegesen 100-150 főnyi határrendőr számára csupán az tette lehetővé, hogy a határforgalomból az illetéktelen személyeket és a Magyar Királyságban a terjesztéstől eltiltott nyomtatványok kiszűrését több-kevesebb sikerrel valósítsa meg.¹¹

A határőrizet — amely összefonódott a határok védelmével — hagyományosan az uralkodó felségjogai közé tartozott. Az ipari forradalom nyomán azonban módosultak a harc megvívásának a technikai és szervezeti feltételei. Először Karl von CLAUSEWITZ fogalmazta meg — a „*Vom Kriege.*” (A háborúról.) című művében, amely a XIX. század utolsó negyedében magyar nyelven is megjelent — az eredményes védelmi és támadó műveletek megvalósításához szükséges erő és eszközkoncentráció témáját. Nyugat-Európában kezdődött el az a folyamat amely arra irányult, hogy a haderő kivonuljon a határőrizetből. Az Osztrák-Magyar Monarchiában a kiegyezéshez kapcsolódó haderőreform kapcsán került előtérbe a téma.¹²

A hadseregek vezetői Európa-szerte azért kívántak kivonulni a határőrizetből, mert a határőrizeti feladatok eredményes megvalósítása érdekében e teendők teljesítésére igénybe vett csapatoktól be kellett vonni a nehézfegyverzetet és a személyi állományt a határ mentén hosszan elnyúló viszonylag keskeny sávban kellett elhelyezni apró szervezeti egységekre

bontva. Ezek a körülmények pedig az érintett csapatok harcértékét rendkívül erőteljesen mérsékeltek.¹³

Magyarországon a határőrizet haderőtől való elkerülésének volt még egy aspektusa, nevezetesen ezzel a határőrizet be sem került a közös ügyek közé, hanem a két társország kompetenciáját gyarapította. A másik vonzata pedig az volt, hogy végre megnyugtatóan rendeződhetett a katonai határőrvidék témája. A törökök elleni védekezés céljából az Adriától Bukovináig húzódó határőrvidék amúgy is foghíjassá vált az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc nyomán. A HABSBURG-hatalom ugyanis az 1848-1849-es magyar forradalom és szabadságharc mellé álló alakulatokat feloszlatta.

Ettől eltekintve azonban a katonai határőrvidék a magyar nemzet és a HABSBURG-hatalom viszonyában hagyományosan neuralgikus téma volt. A magyar országgyűlés permanens módon vetette fel a katonai határőrvidéken elterülő birtokok visszajuttatását a tulajdonosaiknak, illetve e területen a vármeigyék jogainak a helyreállítását. A HABSBURGok ugyan ennek az igénynek a jogszerűségét minden alkalommal elismerték, azonban a megvalósítástól — a török veszélyre hivatkozva — elzárkóztak. A kiegyezés után lehetőség nyílt — a kiegyezés szellemiségével amúgy is nehezen összegyeztethető — katonai határőrvidék felszámolására, a térség és lakosai visszaintegrálására a polgári rendszerbe. Ez természetesen nem valósulhatott meg egyik napról a másikra, hiszen az itt élő családok adómentességet élveztek amiért a család egyik férfi tagjának fegyverben kellett állnia. A polgári közigazgatás helyett pedig a térséget a katonai közigazgatás uralta. A katonai határőrvidék felszámolása 1872-ben kezdődött és 1886-ra fejeződött be.¹⁴

Nem egy lépésben ugyan, hanem az 1880-as évek második feléig elhúzódó folyamat eredményeként a határőrizet kikerült a haderő feladatköréből. A magyar kormányok is fokozatosan, több ütemben építették ki a rendvédelmi testületeken nyugvó határőrizetet. A kormányok azoknak a rendvédelmi testületeknek a vámhatármenti alakulataihoz telepítették a határőrizeti részfeladatokat, amely testületek alapfeladatrendsze-

re többé-kevésbé harmonizált az adott határőrizeti részfeladattal. Ily módon került a határvonal őrzésének a feladata a Magyar Királyi Pénzügyőrség azon szakaszaihoz, amelyeknek a működési területe érintkezett a vámhatárvonallal. A kiegyezés után ez volt az egyetlen fegyveres rendvédelmi szervezet, amely az érintett határszakaszok teljes hosszában jelen volt. A határforgalom ellenőrzését a határátkelőhelyekhez — korabeli terminológia szerint a határkapukhoz — közel eső városok rendőrségeinek kikülönített csoportjai végezték. A határrend betartatása, illetve a határőrizetben résztvevők teendőinek a felügyelete és összehangolása céljából a vámhatárvonallal rendelkező határmenti járásokban határmenti szolgabírói ki- rendeltségeket állítottak fel. Ez a rendszer egészült ki 1891-ben a határszéli csendőrséggel, majd 1906-ban a Magyar Királyi Határrendőrséggel.¹⁵

A dualizmus időszakában a magyar határőrizeti struktúra nem csupán új szervezetek bevonása által gyarapodott, hanem a határőrizetben résztvevő testületek szervezete, metodikája is fejlődött. Az önkormányzati vezéreltségű és a polgári fegyveres őrtestület dominanciájú határőrizet — a magyar rendvédelmi modell fejlődési irányával összhangban — eljutott a központi államhatalom által közvetlenül felügyelt és a katonailag szervezett fegyveres őrtestület dominanciájával működő tevékenységig.¹⁶

Az I. világháború előtt az utolsó békeévben a magyar határőrizetben három, a központi államhatalomnak közvetlenül alárendelt fegyveres őrtestület tevékenykedett.

A Magyar Királyi Határrendőrség közel félezer fős személyi állományával a távolsági határforgalom ellenőrzését és a társ határőrizeti szervek koordinációját, valamint a határrend betartatásának a teendőit látta el. A testület felállításkor átvette a létrehozásakor megszüntetett határmenti szolgabírói ki- rendeltségek teendőit, illetve a határmenti városok önkormányzati rendőrségeinek a határkapuknál szolgálatot teljesítő csoportjait. A testület feladatkörébe tartozott még a társrendvédelmi szervezetek határmenti alakulatainak határőrizeti teendőikbe való bevonása a vonatkozó törvényben foglalt helyze-

tek létrejöttekor és az ugyancsak jogszabályokban meghatározott módon. A Magyar Királyi Határrendőrség alapfeladatát alkotta a határőrizet.¹⁷ **(I.sz. melléklet)**

A Magyar Királyi Csendőrség 1 392 fővel a határvonal őrzésében és a határforgalom ellenőrzésében teljesített szolgálatait által vett részt a határőrizetben. A testület határőrizeti feladatait a vámhatárvonallal is rendelkező csendőr kerületekben szakszolgálati jelleggel működő határszéli csendőrség által teljesítette. A határszéli csendőrség szervezetében — a határőrizeti teendők eredményes végrehajtása érdekében — olyan speciális szervezeti elemeket is kialakítottak, mint például a kiküldött törzsisztek és a nyári őrs, amelyek az ország belsejében szolgálatot teljesítő csendőrség szervezetében nem fordultak elő. Emellett a határszéli csendőrök a járőrszolgálatot a mélységi területen szolgálatot teljesítő társaiktól némileg eltérő módon valósították meg. A határszéli csendőrség személyi állománya a határőrizeti teendőit a csendőrségi alapfeladatok teljesítése mellett valósította meg.¹⁸ **(II.sz. melléklet)**

A Magyar Királyi Pénzügyőrség mintegy 600 a határvonal őrzése által vett részt a határőrizetben, mely szolgálati feladatot a vámhatárvonallal rendelkező működési területű pénzügyőr szakaszok által teljesítette. A határőrizetben résztvevő pénzügyőrök a határőrizeti teendőiket a pénzügyőrségi alapfeladataik teljesítése mellett valósították meg.¹⁹

Emellett a dualizmuskori magyar határőrizetben részt vettek még az állami humán- és az állami állatorvosi rendszer szervezeti egységei, a fiúmei révkirendeltség, továbbá a vámhivatalok egy része, valamint az érintett erdőhatások fegyveres tagjai is.²⁰ **(III.sz. melléklet)**

A dualizmuskori magyar határőrizet békeidőben a haderőtől függetlenül működött, a kormány felügyeletével, a határőrizeti feladatokat pedig a rendvédelmi testületek valósították meg.

A magyar határőrizet több lépcsős volt. Az egyik lépcsőt a Magyar Királyi Pénzügyőrség határmenti szakaszai, a másik lépcsőt pedig a határszéli csendőrség őrsői alkották. A határ e ké lépcsős őrzésén belül a csendőrs és a pénzügyőr járőrök is

több vonalasan helyezkedtek el a határsértők valószínű mozgási idejében és helyén. Emellett a járőröket látó- és hallótávolságba vezényelték, így szükség esetén egymás segítségére siethettek.

A természetes határok többé-kevésbé behatárolták a jogellenes határátlépésre törekvők mozgásának a helyszínét. Ezért ezekre a térségekre (hágókra és átkelőhelyekre) a nyári időszakban — amikor egyáltalán közlekedni lehetett — a határszéli csendőrség személyi állományának egy részét a helyszínre telepítették. Ily módon a járőrök szolgálati idejük döntő többségét a veszélyeztetett helyeken tölthették el. Szolgálati idejük jelentős részét nem kellett a tetemes időt igénybe vevő ki-, illetve bevonulásukkal eltölteniük. Állandó őrsöket azért nem telepítettek ezekbe a térségekbe, mert a téli időszakban a járhatatlanná váló terepen teljesen felesleges lett volna a rend fenntartására, illetve a határvonal őrzésére hivatott szervezet tagjainak a folyamatos jelenléte.²¹

Háború esetére azonban megszervezték a katonai határőrizetre való áttérést. Erre az 1912. évi kivételes hatalomról szóló törvény létrejötte után kerülhetett sor. Az I. világháború előtt Európa-szerte létrehozták a kivételes hatalomról szóló törvényeket. Alapvetően két féle modell érvényesült e téren. A brit minta szerint a kivételes hatalom — amely a mai fogalmaink szerinti emberi szabadságjogok szűkítését és a gazdasági erőviszonyoknak a fegyveres harc szolgálatába állíthatósága jogi feltételeinek a kialakítását, illetve azok alkalmazhatóságát jelentette — a kormány határákörébe került. A német minta szerint e jogkört a haderő gyakorolta. Az Osztrák-Magyar Monarchia Osztrák Császárság társországában a német, a Magyar Királyság társországában pedig a brit mintát követték.²²

A magyar jogrend szerint tehát — egyrészt a kiegyezésből fakadóan, másrészt pedig a kivételes hatalomról szóló törvényi szabályozásban foglaltak szerint — a rendvédelem és annak részeként a határőrizet békében és háborúban egyaránt a kormány felügyelete alá tartozott. A hadművelleti területeken azonban a magyar és az osztrák szabályozás szerint is a haderőt tekintették a kivételes hatalom „birtokosának”. Ebből fa-

kadóan pedig annak az országnak a magyarországi határmenti magyar területe — mivel a hadba lépéssel hadműveleti területté vált — a haderő felügyelete alá került. Ezekre a térségekre vonatkozóan — a területileg illetékes hadtest-parancsnokságok vezérkari osztályai — már békeidőben kidolgozták a katonai határőrizetre való áttérés terveit. E tervekben a határőrizeti szervek fontos, egyben pedig a békeidőszaktól jelentősen eltérő feladatot kaptak. Ezek eredményes teljesítésére való felkészítés pedig már a békeidőszakban elkezdődött.²³

Ez volt a magyar határőrizet dualizmuskori öröksége. Ez a hagyaték azonban meglehetősen szétzilált állapotba került a vesztes háború és a magyarországi tanácsköztársaság tevékenysége nyomán. A tapasztalatok azonban vitathatalnul rendelkezésre álltak. A magyarországi tanácsköztársaság bukása és a trianoni békediktátum létrejötte között két féle nézet alakult ki a magyar határőrizet újjászervezése tekintetében. Voltak, akik — tekintettel a megváltozott körülményekre — új és katonai jellegű alapokra kívánták helyezni a magyar határőrizetet. Ezzel szemben a magyar katonai vezetés ezt elhamarkodottnak tartotta. Álláspontjuk szerint bölcsőbb, ha a reorganizációra a békeszerződés nyomán fog sor kerülni, mert ekkor már reagálni lehet a békeszerződésben foglaltakra is.²⁴

A katonai vezetés álláspontja érvényesült. A demarkációs vonalakon a Nemzeti Hadseregtől a Magyar Királyi Csendőrség vette át a határőrizeti teendőket 1921. IV. 25-én. A Magyar Királyi Csendőrség azonban nem volt abban a helyzetben, hogy a demarkációs vonalak őrzéséhez szükséges teljes létszámot biztosítsa a csendőrség személyi állományából. Ezért a Nemzeti Hadsereg kötelékéből mintegy 1 500 főt vezényeltek a Magyar Királyi Csendőrséghez, hogy a legszükségesebb határőrizeti feladatok ellátásához a minimális létszám rendelkezésre álljon. Őket hívták pótcsendőröknek. A trianoni békediktátum létrejöttéhez kapcsolódóan pedig új határőrizeti struktúrát alakított ki a magyar vezetés.²⁵

Az új határőrizeti szervezet a Magyar Királyi Vámőrség volt. Ezt a szervezetet — elhúzódó tárcaközi egyeztetés nyomán, a haderő vezetése koncepciójának megfelelően — kato-

nailag szervezett őrtestületként hozták létre. A trianoni békediktátum utáni magyar rendvédelmi modellben két olyan szervezet bukkant fel, amely a dualizmuskori magyar rendvédelem időszakában még nem létezett. E szervezetek a Magyar Királyi Vámőrség és a Magyar Királyi Folyamőrség volt.²⁶

A folyamőrség legális feladatát a vízirendészet alkotta. A szervezet a belügyi tárca felügyelet alá tartozott, rejtetten azonban a testületet a Magyar Királyi Honvédséghez kapcsolták. A Magyar Királyi Folyamőrség rejtett feladatai a dualizmuskori haditengerészet dunai flottillájához álltak a legközelebb. A vámőrség legális feladata a határőrizet volt, a testület pedig a pénzügyi tárca kompetenciájába tartozott. A testület nevében ugyan szerepelt a vámőrség kifejezés, azonban vámkezelési feladatai nem voltak. Annyi köze volt csupán a vámhoz, hogy a vámhatárokat őrizte. A trianoni békediktátum után azonban — a dualizmuskori helyzettel ellentétben — a megcsonkított Magyar Királyság valamennyi határa egyben vámhatár is volt.²⁷

A két új magyar rendvédelmi testület felállítására azért kerülhetett sor mert az ANTANT a rendvédelmi szervek tekintetében lényegesen megértőbbnek bizonyult, mint a haderő fejlesztésének a témájában. Elvileg ugyan a trianoni békediktátum előírásai szerint a magyar fegyveres szervezetekben sorozott személyi állomány nem teljesíthetett volna szolgálatot, azonban a Magyar Királyi Honvédségnél, a Magyar Királyi Folyamőrségnél és a Magyar Királyi Vámőrségnél a legénység mégis sorkatonákból állt. Önkéntes jelentkezés alapján ugyanis ezen szervezetek személyi állományát a trianoni békediktátum által engedélyezett létszámra sem lehetett volna feltölteni. E helyzet áthidalása érdekében találták ki a magyar illetékesek az úgynevezett kényszertoborzás fogalmát, amely lényegében sorozást jelentett. Ezzel életben tudták tartani az ANTANT által felszámolásra ítélt magyar sorozási rendszert és a fegyveres szervezetek létszámát is fel tudták tölteni. Az ANTANT részéről ugyan tisztában voltak azzal, hogy a kényszertoborzás fából vaskarika, azonban mégsem emeltek kifogást ellene, mert úgy vélték, hogy a magyarországi tanácsköztársaság után a

magyar kormányoknak szükségük lehet a feltöltött személyi állományú fegyveres szervezetekére.²⁸

A trianoni békediktátum által megcsonkított Magyarország helyzete jelentősen megváltozott a dualizmuskori Magyar Királysághoz képest. A maradék Magyar Királyságot olyan ellenséges érzületű államok vették körül, amelyeknek Ausztria kivételével államterületük és lakosságuk jelentős hányadát alkották a Magyarországtól elcsatolt részek. Ezek az államok gyanakodva figyelték Magyarországot mert attól tartottak, hogy szerzeményeiket a Magyar Királyság — ha kedvező pozícióba kerül — visszaszerzi. Ebből fakadóan haderejüket fejlesztették és összehangolt tervet dolgoztak ki Magyarország lerohanására. A kiszolgáltatottá vélt Magyar Királyságnak fegyveres konfliktus esetén esélye sem volt a győzelemre, hiszen a kisantant országok hadereje egyenként is jóval erősebb volt a Magyar Királyi Honvédségénél.²⁹

A magyar vezetés stratégiája az volt, hogy fegyveres konfliktus esetén a megoldást diplomáciai útra kell terelni, mert csak így nyílik lehetőség az egyezkedésre. Fegyveres konfliktus esetére a diplomaták számára kívántak minél kedvezőbb helyzetet teremteni. Ezt pedig úgy voltak képesek elérni, ha meg tudják gátolni Magyarország teljes területének a megszállását. A magyar vezetés tehát arra törekedett, hogy fegyveres konfliktus esetén a lakosság minél nagyobb részét sikerüljön felfegyverkezni ezáltal olyan erőt létrehozni, amellyel ha nem is legyőzni, de legalább le lehet lassítani, vagy ideiglenesen megállítani az ellenséges előnyomulást. Ily módon pedig a diplomaták nem kényszerültek volna a megszállt ország kedvezőtlen pozíciójából tárgyalásokat folytatni.³⁰

Ezen stratégia gyenge pontja a lakosság felfegyverzése és hadrendbe helyezése volt. Az ANTANT Magyarországot fegyverkészletek létrehozásától, illetve hadifegyverek gyártásától eltiltotta. Egyetlen megoldás maradt, nevezetesen a hadiállapot létrejöttével az ipari gócok átállítása a fegyverek és felszerelések gyártására. Ezekhez az ipari centrumokhoz azonban oly közel kerültek a trianoni határok, hogy az esetleges fegy-

veres konfliktus esetén az ellenséges haderő rövid időn belül megszállhatta azokat, ezáltal pedig kilátástalan helyzetbe hozhatta volna a magyar ellenállást. A magyar kormányok ezért arra törekedtek, hogy a lehető leghosszabb ideig legyen képes üzemeltetni a hadfelszerelések gyártására átállított ipari centrumokat.³¹

Kulcskérdés volt tehát az, hogy a határvonalak mentén minél több katonai alkalmazásra alkalmas erő állomásozzon, amely lassítani képes az ellenséges előre nyomulást addig amíg a hátszországban felszerelt friss erők felvonulnak a térségbe és felveszik a harcot az ellenséggel.

Ez koránt sem volt kis feladat — még akkor sem, ha valószínűsíthetően nem kellett volna egyidőben minden határszakaszon harcba szállni — hiszen a trianoni államhatárok hossza 2 242 km-t tett ki. A megcsonkított Magyar Királyság négy állammal volt határos: a csehszlovák határ 823 km (36,7 %), a román határ 432 km (19,27 %), a jugoszláv határ 631 km (28,15 %), az osztrák határ pedig 356 km (15,88 %) hosszú volt.³²

Az új magyar határőrizeti szervezet a Magyar Királyi Vámórség 1921. IX. 1-én vette át a Magyar Királyi Csendőrségtől a trianoni határok őrzését. A Magyar Királyi Vámórség létszáma mintegy 4 000 fős szervezetét pedig négy lépcsős formában hozták létre. Az alapelem a vámőr őrs volt. Összesen 101 vámőr őrsöt telepítettek a határ mellé. A vámőr őrsök voltak a határvonal őrzésének a színterei. Itt teljesített szolgálatot a személyi állomány döntő többsége. Az őrsök felett három szintű parancsnoksági rendszer működött. Az őrsöket a szakasz-parancsnokságok irányították, összesen 52 szakasz-parancsnokság tevékenykedett. A szakasz-parancsnokságok teendőit a vámőr kerület-parancsnokságok fogták össze. A 7 kerület-parancsnokság területét úgy határozták meg, hogy azok határszakaszai megegyezzenek a csendőr kerületek, illetve a vidéki rendőr-főkapitányságok határszakaszaival. Végül pedig a testület élén a vámőr-főparancsnokság állt.³³

(IV.sz.melléklet)

A Magyar Királyi Vámórség nehéz fegyverzettel nem

rendelkezett. A személyi fegyvereken kívül csak sorozatlövő fegyvereket — géppuskákat és golyószórókat — kapott a terület az objektumvédelmi feladatok ellátása céljából.

A Magyar Királyi Vámország a legális határőrizeti feladatköre mellett rejtett feladatot is kapott, mégpedig a határok védelmét ellenséges haderő támadása esetén a Magyar Királyi Honvédségnek a térségbe érkezéséig. Ennek a feladatnak a teljesítésére azonban a legális ereje minden bizonnyal elégtelen lett volna. Szükség volt a rejtett feladatok végrehajtására a szervezet fedésében rejtett erőket biztosítani. Ez azonban a Szövetségek Közti Ellenőrző Bizottság (SZEB) magyarországi helyszíni ellenőrzése miatt meglehetősen nehéz feladatnak bizonyult. A haderőrejtés akkor tudott kibontakozni, amikor az ANTANT Nagykövetek Tanácsa a helyszíni ellenőrzést 1927. III. 26-ai határozatával 1927. IV. 1-ei hatállyal beszüntette. Ezt követően minden harmadik honvéd gyalogezred a vámország fedésében működött. Ezen gyalogezredek létszáma, fegyverzete és szervezete stb. mindenben azonos volt a Magyar Királyi Honvédségé nyílt szervezetében működő gyalogezredével.³⁴

A Magyar Királyi Vámorségnak — bár a rejtett feladatköre is tekintélyes volt — gondot kellett fordítania a nyílt feladatára, amely az állam működésében nélkülözhetetlen teendőknek bizonyult, azaz a határőrizetre.

A Magyar Királyi Vámország a határok őrzése tekintetében a dualizmus kori tapasztalatokat hasznosította, illetve fejlesztett tovább. A határmenti 10-15 km széles területet tekintették a határőrizet működési területének. Azt a térséget hívták határvötnek. Közvetlenül a határ mentén elterülő kezdetben 500 majd 150 széles területsávot nevezték határsávnak. Ez a térség nem tévesztendő össze a honvédelmi határsávval, amely az 1939. évi honvédelmi törvényben foglaltak nyomán keletkezett, a létrehozásának a célja pedig a határvédelem előkészítése volt, illetve annak érdekében a határsávban a Magyar Királyi Honvédség speciális jogosultságokkal rendelkezett.³⁵

A határsávban kizárólag a Magyar Királyi Vámország tevékenykedett, szolgálati feladatai eredménye4s teljesítése ér-

dekében mindenben és mindenkivel szemben elsőbbséget élvezve. A határsáv mellett helyezkedett el a mintegy 10-15 km széles határkerület. A határkerületnek a határsávval érintkező vonalát a Magyar Királyi Csendőrség a térségben elhelyezkedő csendőr őrszei által, az ország belsejével érintkező szélét pedig a Magyar Királyi Pénzügyőrség őrizte a helyi pénzügyőr szakaszok által. A csendőrök és a pénzügyőrök határőrizeti teendőiket testületük alapfeladatainak a teljesítése mellett látták el. Magában a határkerületben a vámőrség, a csendőrség és a pénzügyőrség egyaránt tevékenykedett. A Magyar Királyi Állami Rendőrség a határkerületben elhelyezkedő városok hatósági területén az idegenrendészeti feladatai teljesítése által segítette elő a határőrizeti feladatok megvalósítását. A határkerületben szolgálatot teljesítő magyar rendvédelmi testületek tevékenységüket azonban összehangolták és elkülönítették³⁶ **(V.sz. melléklet)**

A csendőrség elsősorban az utasforgalmat felügyelte, a pénzügyőrök pedig az úgynevezett vámjövédéki kihágásokat igyekeztek felfedni, a rendőrök pedig az idegenrendészeti kihágásokat vizsgálták ki. A határöv területére kiterjedően kurrens csempészcikkek tartását fokozott figyelemmel kísérték. Rendeleti úton maximalizálták azt, hogy háztartásonként — a család létszámától függően ezen termékekből milyen mennyiséget tarthat a lakosság. Emellett pedig a kereskedőknek olyan helyen kellett ezen árucikkeket tartaniuk, ahol a hatóságok számára folyamatosan lehetőség nyílhatott az ellenőrzésre.³⁷

Az 1919-ben államosított Magyar Királyi Rendőrség³⁸ döntően a távolsági határforgalom ellenőrzése által vett részt a határőrizetben. A kishatárforgalmat pedig lényegében a vámőrség ellenőrizte. A határrend betartatásának a teendői szintén a vámőrség hatáskörébe tartoztak.³⁹

A magyar határőrizet a trianoni békediktátum nyomán a belügyi tárcától látszólag a pénzügyi tárcához került, mivel a határok őrzésében részt vevő legtekintélyesebb létszámú és a legkiterjedtebb hatáskörrel rendelkező testület a Magyar Királyi Vámőrség volt, amely a Magyar Királyi Pénzügyminisztérium felügyelete alatt állt. A valóságban azonban — Magyar-

ország védhetőségének a biztosíthatósága céljából — a honvédelmi tárca kompetenciájába tartozott a Magyar Királyi Vámőrség, bár a haderőt a határvonal őrzése és a határforgalom ellenőrzése, valamint a határrend betartatása csak az ország katonai védhetőségének a kapcsán mérsékelten foglalkoztatta. A gyakorlatban tehát a határőrizet visszakerült a haderőhöz, bár rejtett formában. Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát elismerő Bled-i egyezmény nyomán került át a Magyar Királyi Vámőrség, — illetve 1932-től a Magyar Királyi Határőrség — utódszervezete a Magyar Királyi Honvédséghez Magyar Királyi Honvéd Határvédelmi csapatnemenként, 1938 végén.⁴⁰

Összességében megállapítható — hozzávetőlegesen a XIX. század közepétől a XX. század közepéig tartó időszakra vonatkozóan — a fő határőrizeti tapasztalatnak az tekinthető, hogy e feladatkör összetett és jelentős mértékben függ a külső erőviszonyoktól. Fontos tapasztalat még, hogy — bár a határőrizeti feladatok ellátásába célszerű több szervezet bevonása — a szakterületért egy szervezet felelőségét indokolt meghatározni. A határőrizetből nem zárható ki a honvédelem és a rendvédelem. E két szakterület egymáshoz viszonyított célszerű arányát lényegében az országra nehezedő külső hatások szabhatják meg. Ebből a szempontból nem a védekező ország belső társadalmi viszonyai, hanem a külső támadás jellege és tartalma a mérvadó. A külső hatalmak valamilyen támadásának kitett ország „csupán” arról dönthet, hogy a védekezés milyen módját választja. Ez a védekezés támaszkodik-é az ország ilyen irányú tapasztalataira és a meglévő erőforrásokat hatékonyan képes-é hasznosítani.

Jegyzetek:

- ¹ PALOTÁS
² 1921/XXXIII.tc.
³ RAFFAY: *Magyar tragédia. Trianon 75 éve.* ; Idem: RAFFAY: *Trianon titkai, avagy hogyan bántak el országunkkal . . .*
⁴ PALOTÁS: op.cit. 37-56.p.
⁵ 1903/VI.tc.
⁶ 1867/XVI.tc. ; 1878/XX.tc. ; 1878/XXI.tc. ; 1879/LII.tc. ; 1882/XVI.tc. ; 1887/XXIV.tc. ; 1887/XXV.tc. ; 1897/VIII.tc. ; 1899/XXX.tc. ; 1907/LIII.tc. ; 1908/XII.tc. ; 1917/XVII.tc.
⁷ GALÁNTAI: 135-136.p.
⁸ Loc.cit. 137-138.p.
⁹ SUBA: Határkijelölés, határkitűzés 1867-1945.
¹⁰ PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* 6-24.p.
¹¹ PARÁDI: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914.
¹² CLAUSEWITZ
¹³ PARÁDI: A polgári magyar állam határőrizete. 69.p.
¹⁴ 1872/IV.tc. ; 1885/XXIV.tc. ; BÚR
¹⁵ PARÁDI: A magyar határőrizet 1867-1945. ; 1903/VIII.tc. ; 50 431/1891. (VII. 1.) BM.r. ; 5 692/1905. (XII.29.) ME.r. ; 91 000/1905. (XII. 29.) BM.kr.
¹⁶ PARÁDI: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. ; Idem: Nemzeti határőrizetünk polgári szakasza.
¹⁷ 1903/VIII.tc. op.cit.
¹⁸ PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914.
¹⁹ Idem: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914.
²⁰ Idem: *Rendőrség a határőrizetben.* 252.p.
²¹ Idem: *A határszéli csendőrség 1891-1914.* ; Idem: A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrzésében. ; Idem: Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége.
²² 1912/LXIII.tc. ; MEZEY: A kivételes hatalom. ; Idem: Az első világháború jogi törvényhozói előkészítése: A kivételes hatalomról szóló 1912. évi 63. törvénycikk. 11-18.p.
²³ PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt.
²⁴ PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* 23-27.p.
²⁵ Loc.cit.
²⁶ 1 053/1920. (II.12.) ME.r. ; 6 200/1921. (VIII. 25.) ME.r.
²⁷ CSONKARÉTI — BENCZÚR ; PARÁDI: A Magyar Királyi Vámórség, a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. 81-90.p.
²⁸ PARÁDI: A polgári magyar állam határőrizete. op.cit. op.cit. 73-75.p.
²⁹ Loc.cit.
³⁰ Loc.cit.
³¹ Loc.cit.
³² PALOTÁS: op.cit. ; SUBA: A területvisszacsatolások határkijelölő munkálatai 1938-1941.
³³ PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* 73-76.p.
³⁴ 1939/II.tc. 229. §
³⁵ Loc.cit.

³⁶ - PARÁDI A Magyar Királyi Vámórség, a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. op.cit.

- Idem: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* op.cit.

³⁷ 1924/XIX.tc. ; PARÁDI: Határőrizeti metodika a két világháború közötti Magyar Királyságban.

³⁸ - 5 047/1919. (X. 1.) ME.r.

- PARÁDI: Rendőrség a magyar határőrizetben. 88-94.p.

- Idem: A Magyar Királyság rendőrségei 1920-1945. 105-110.p.

- BORBÉLY — KAPY: 452-459.p.

³⁹ PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* op.cit. 59-67.p.

⁴⁰ Idem: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* op.cit. 73-86.p.

- Idem: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között.

- Idem: A dualizmus kori és a két világháború közötti Magyar Királyság határőrizete.

- Idem: A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig.

Forrás- és irodalomjegyzék (a jegyzetekben alkalmazott rövidítések oldása):

MONOGRÁFIÁK, ÉS KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

BORBÉLY – KAPY — BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső (szerk.):
(38. ;) *A 60 éves magyar rendőrség 1881-1941.*

Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvkiadó Vállalat. I.köt. 1-299 p. II.köt. 300-600 p.

CLAUSEWITZ — CLAUSEWITZ Karl von: *Vom Kriege.* [A háborúról.] Ford.:HAMARY Béla — HAZAI Samu.
(12. ;) Budapest, 1892-1894, Ludovika Akadémia. (A *Ludovica Akadémia Közlönye* mellékleteként jelent meg nyolc kötetbe foglalva.) 720 p.

CSONKARÉTI — CSONKARÉTI Károly —BENCZÜR László:
BENCZÜR *Haditengerészet és folyamőrök a Dunán. A Császári (és) Királyi Haditengerészet dunai flottillájától a Magyar Királyi Honvéd Folyamőrökig 1870-1945.* Budapest, 1991, Zrínyi. 291 p. HU-ISBN 963 327 153 3.

GALÁNTAI — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918.* Budapest, 1985, Kossuth. 387 p. HU-ISBN 963 09 2589 3.

- PALOTÁS — PALOTÁS Zoltán: *A trianoni határok*. Budapest, 1990, Interedition. 93 p. HU-ISBN (1.;4.;) —
- PARÁDI: *A határszéeli csendőrség 1891-1914.* — PARÁDI József: *A határszéeli csendőrség 1891-1914.* Budapest, 1984, Határőrség. 91 p. HU-ISBN (21.;) —
- PARÁDI: *Rendőrség a határőrizetben.* — PARÁDI József: *Rendőrség a határőrizetben.* Budapest, 2003, Tipico Design. 266 p. HU-ISBN 963 76 2332 9. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 3./ HU- (20.;) ISSN —
- RAFFAY: *Trianon titkai, avagy hogyan bántak el országunkkal . . .* — RAFFAY Ernő: *Trianon titkai, avagy hogyan bántak el országunkkal . . .* Budapest, 1990, Tornado Damenija Kft. 191 p. HU- (3.;) ISBN 963 02 7639 9.
- RAFFAY: *Magyar tragédia. Trianon 75 éve.* — RAFFAY Ernő: *Magyar tragédia. Trianon 75 éve.* Budapest, 1996², Püski Kiadó. 233 p. HU-ISBN 963 90 4007 X.

TANULMÁNYOK

- MEZEY: A kivételes hatalom. — MEZEY Barna: A kivételes hatalom. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1994) 5.sz. (22.;) 4-6.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háború, forradalom, trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- MEZEY: Az első világháború jogi törvényhozói előkészítése: A kivételes hatalomról szóló 1912. évi 63. törvénycikk. — MEZEY Barna: Az első világháború jogi törvényhozói előkészítése: A kivételes hatalomról szóló 1912. évi 63. törvénycikk. (22.;) 11-18.p. In ÁDÁM János — SEGES Vladimír — PALLAI László et al. (szerk.): *Első világháború a Kárpátokban.* [Prvá svetová vojna v karpatoch. Перша світова війна в карпатах.] Eperjes, 2016, Eperjesi Egyetem. 336 p. SK-ISBN 978 805 55 1717 9.
- PARÁDI: A polgári magyar állam első határ- — PARÁDI József: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi

- őrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. (11.;)
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. (18.;)
- PARÁDI: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. (19.;)
- PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. (23.;)
- PARÁDI: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. (40.;)
- PARÁDI: Határőrizeti metodika a két világháború közötti Magyar Királyságban. (37.;)
- PARÁDI: A magyar állam határőrizeti struk-
- Határrendőrség 1906-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI.évf. (1986) 3.sz. 541-570. p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI.évf. (1988) 1.sz. 56-92.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI József: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CIV.évf. (1989) 2.sz. 177-196.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI József: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV.évf. (1994) 5.sz. 13-17.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferencia-sorozatnak a „Háború, forradalom, trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. *Főiskolai Figyelő Plusz*, V.évf. (1994) 4.sz. 391-404.p. HU-ISSN 0866-4404.
- PARÁDI József: Határőrizeti metodika a két világháború közötti Magyar Királyságban. *Rendészeti Tanulmányok*, III.évf. (1994) 2.sz. 84-126.p. HU-ISSN 1216-5018.
- PARÁDI József: A magyar állam határőrizeti struktúrájának fejlődése a századfordu-

túrájának fejlődése a századfordulótól a második világháborúig. (40.)

lótól a második világháborúig. *Határőrségi Tanulmányok*, VII.évf. (1999) 5.sz. különszám 27-48.p. és 14 melléklet. A tanulmány korábbi változata 1999. október 6-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-tör-téneti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A közigazgatás, a véderő és a rendvédelem kapcsolatának változásai a polgári magyar állam időszakában” című XII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI: A magyar határőrizet 1867-1945. (15.)

PARÁDI József: A magyar határőrizet 1867-1945. *Határőrségi Tanulmányok*, V.évf. (1997) 1.sz. különszám 11-35.p. HU-ISSN —

PARÁDI: A Magyar Királyság rendőrsége 1920-1945. (38.)

PARÁDI József: A Magyar Királyság rendőrségei 1920-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI. évf. (2005) 13.sz. 105-113.p. A tanulmány korábbi változata 2001 áprilisában Párizsban hangzott el a Franxia Nemzeti Csendőrség és a Sorbonne Egyetemcsoport közös szervezésében megvalósított tudományos történeti konferencián. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI: Rendőrség a magyar határőrizetben. (38.)

PARÁDI József: Rendőrség a magyar határőrizetben. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV.évf. (2008) 18.sz. 88-97.p. A tanulmány korábbi változata 2004. október 13.-án Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Kar-hatalmi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában Európában a XIX-XX. században*” című XVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

PARÁDI: A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrzésében.

PARÁDI József: A csendőrség teendői az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királysága külső határainak őrzésében. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXI. évf. (2011) 24.sz. 100-118.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2009.december 3.

- (21.;) Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Csendőrség Ausztria-Magyarországon, illetve Ausztriában és Magyarországon 1849-2005*” című XXIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. (21.;) — PARÁDI József: Az Osztrák-Magyar Monarchia Magyar Királyságának határszéli csendőrsége. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXII.évf. (2012) 26.sz. 81-104.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2011. november 11-én, Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Militarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar állam rendvédelmében*” című XXV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Nemzeti határőrizetünk polgári szakasza. (16.;) — PARÁDI József: Nemzeti határőrizetünk polgári szakasza. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIII. évf. (2013) 27-28-29-30.sz. 141-154.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2011. november 11-én, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „*Militarizmus és demilitarizmus a XIX-XX. századi magyar rendvédelmében*” című XXVI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. (16.;) — PARÁDI József: A katonailag szervezett őrtestület és a polgári őrtestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXV.évf. (2015) 43-44-45-46.sz. 77-84.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: A dualizmuskori és a két világháború közötti Magyar Királyság határőrizete. (40.;) — PARÁDI József: A dualizmuskori és a két világháború közötti Magyar Királyság határőrizete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 71-80.p. HU-ISSN 1216-6774.

- PARÁDI: A Magyar Királyi Vámórség, a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. (27.;36.) — PARÁDI József: A Magyar Királyi Vámórség, a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 81-98.p. HU-ISSN 1216-6774.
- PARÁDI: A polgári magyar állam határőrizete. (13.;28.;29.;30.;31.) — PARÁDI József: A polgári magyar állam határőrizete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXVIII.évf. (2018) 55.sz. 67-86.p. HU-ISSN 1216-6774.
- SUBA (105.;) — SUBA János: A területviszacsatolások határkijelölő munkálatai 1938-1941. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, V.évf. (1995) 6.sz. 103-120.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1994 októberében, Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- SUBA: Határkijelölés, határkitűzés 1867-1945. (9. ;) — SUBA János: Határkijelölés, határkitűzés 1867-1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIX.évf. (2010) 22.sz. 115-125.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2008. október 10-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Másfél évszázad rendszerváltozásainak hatásai a nemzeti rendvédelmünkre” című XXII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

KÉZIRATOK

- BÚR (14. ;) — BÚR Márta: *A magyar határőrvidek felszámolása. A házközösség /zadruga/ válsága.* Kandidátusi disszertáció (MTA). Kézirat. Budapest, 1962.

PARÁDI: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* (10.;) — PARÁDI József: *A dualista Magyarország határőrizete 1867-1914.* Bölcsészdoktori disszertáció (ELTE BTK). Kézirat. Budapest, 1985. 162 p.

PARÁDI: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* (24.;25.;33.;36.;39.;) — PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990, 264 p. + Mellékletek 562 p. HU-ISBN —

JOGSZABÁLYOK

1867/XVI.tc. (6.;) — 1867/XVI.tc. a magyar korona országai és Ő Felsége többi királyságai és országai közt kötött vám- és kereskedelmi szövetségről.

1872/IV.tc. (14.;) — 1872/IV.tc. a határőrvidék után vállandó közös költségek hozzájárulási arányáról.

1885/XXIV.tc. (14.;) — 1885/XXIV.tc. a polgárosított magyar határőrvidéken fennálló házközösségi intézmények megszüntetéséről.

1878/XX.tc. (6.;) — 1878/XX.tc. a Magyar Korona országai és Ő Felsége többi királyságai és országai közt kötött vám- és kereskedelmi szövetségről.

1878/XXI.tc. (6.;) — 1878/XXI.tc. az osztrák-magyar vámterület általános vámtarifájáról.

1879/LII.tc. (6.;) — 1879/LII.tc. a Bosznia-Hercegovinával való vámkapcsolat létesítése tárgyában.

1882/XVI.tc. (6.;) — 1882/XVI.tc. az osztrák-magyar vámterület általános vámtarifájáról.

1887/XXIV.tc. (6.;) — 1887/XXIV.tc. az 1878/XX.tc.-be iktatott vám- és kereskedelmi szövetség meghosszabbításáról.

1887/XXV.tc. (6.;) — 1887/XXV.tc. az osztrák-magyar vámterület általános vámtarifájáról szóló 1882/XVI.tc. módosításáról.

1897/VIII.tc. (6.;) — 1897/VIII.tc. az 1878/XX.tc.-be iktatott és az 1887/XXIV.tc.-kel meghosszabbított vám- és kereskedelmi szövetség VI. cikkelyének módosításáról.

1899/XXX.tc. (6.;) — 1899/XXX.tc. a vám- és kereskedelmi viszonyokról és ezekkel összefüggő némely kérdésnek a rendezéséről.

1903/VI.tc. (5.;) — 1903/VI.tc. az útlevélügyről.

1903/VIII.tc. (15.;17.;)	—	1903/VIII.tc. a határrendőrségről.
1907/LIII.tc. (6.;)	—	1907/LIII.tc. az autonóm vámtarifáról.
1908/XII.tc. (6.;)	—	1908/XII.tc. a kölcsönös kereskedelmi és forgalmi viszonyoknak az Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országokkal való szabályozás tárgyában Budapesten 1907. évi október hó 8.-án kötött szerződés becikkelyezéséről.
1912/LXIII.tc. (22.;)	—	1912/LXIII.tc. a háború esetére szóló kivételes hatalomról.
1917/XVII.tc. (6.;)	—	1917/XVII.tc. a kölcsönös kereskedelmi és forgalmi viszonyoknak Ő Felsége uralkodása alatt álló többi országgal való ideiglenes szabályozása iránt 1917. év november hó 18.-án kötött szerződés becikkelyezéséről.
1921/XXXIII.tc. (2.;)	—	1921/XXXIII. tc. az Észak Amerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb-Horvát-Szlovén Állammal, Szíámmal és Cseh-Szlovákországgal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről.
1924/XIX.tc. (37.;)	—	1924/XIX.tc. a vámjog szabályozásáról.
1939/II.tc. (34.;35.;)	—	1939/II.tc. a honvédelemről.
50 431/1891. (VII. 1.) BM.r. (15.;)	—	50 431/1891. (VII. 1.) BM.r. a m. kir. belügyministernek 50.431. szám alatt I. Besztercze-Naszód, II. Maros-Torda, III. Csik, IV. Háromszék, V. Brassó, VI. Fogaras, VII. Szeben, VIII. Hunyad és IX. Kraszó-Szörény vármegye közönségéhez intézett rendelete, az 1888. évi XIV. törvénycikkkel becikkelyezett magyar-román határregyezmény alapján kiadott határőrizeti utasítás tárgyában. <i>Magyarországi Rendeletek Tára</i> , XXV.évf. (1891) I.füzet. 879-902.p.

- 5 692/1905. (XII.29.) — 5 692/1905. (XII.29.) ME.r. a határrendőrségről
ME.r. szóló 1903/VIII.tc. életbe léptetéséről.
(15. ;) *Magyarországi rendeletek Tára, XXXIX.évf. (1905)
I.füzet. 1455.p.*
- 91 000/1905. (XII. 29.) — 91 000/1905. (XII. 29.) BM.kr. valamennyi
BM.kr. törvényhatósághoz Fiume város kivételével a határrendőrségről szóló 1903/VIII.tc.
(15. ;) életbe léptetésének a végrehajtásáról.
*Magyarországi rendeletek Tára, XXXIX.évf.
(1905) I.füzet. 1455-1541.p.*
- 5 047/1919. (X. 1.) — 5 047/1919. (X. 1.) ME.r. a rendőrség álla-
ME.r. mosításáról.
(38. ;) *Magyarországi Rendeletek Tára, LIII.évf.
(1919) I.füzet. 752-767.p.*
- 1 053/1920. (II.12.) — 1 053/1920. (II.12.) ME.r. a folyamrendé-
ME.r. szet gyakorlásáról.
(26. ;) *Magyarországi rendeletek Tára, LV.évf. (1921)
I. füzet. 36-37.p.*
- 6 200/1921. (VIII. 25.) — 6 200/1921. (VIII. 25.) ME.r. vámőrség
ME.r. létesítéséről.
(26. ;) *Magyarországi Rendeletek Tára. LV.évf.
(1921) I.füzet. 223-232.p.*

Melléletek jegyzéke:

I.sz. melléklet

A Magyar Királyi Határrendőrség szervezeti felépítése az I. világháború előtt.

II.sz. melléklet

A Magyar Királyi Csendőrség általános és a határszéli csendőrség speciális szervezeti felépítése az I. világháború előtt.

III.sz. melléklet

A határőrizetben résztvevők személyi összetétele az I. világháború előtt.

IV.sz. melléklet

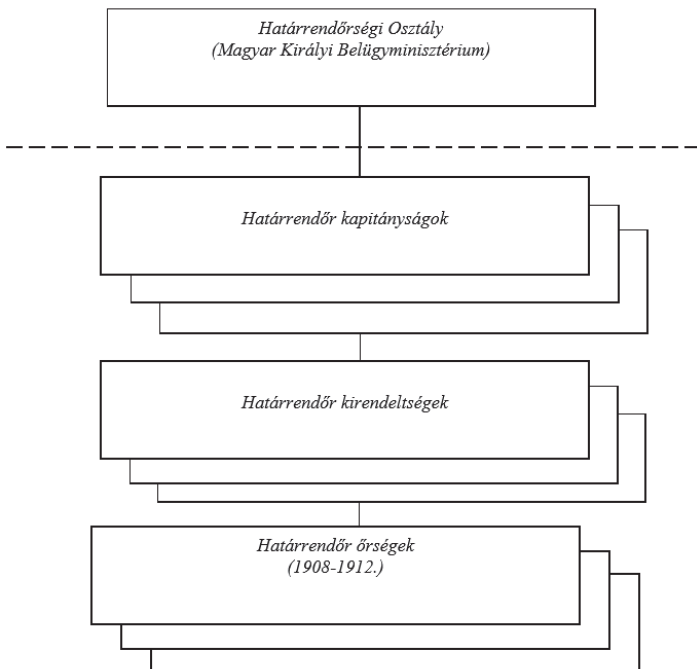
A Magyar Vámőrség szervezeti felépítése.

V.sz. melléklet

A határőv.

I.sz. melléklet

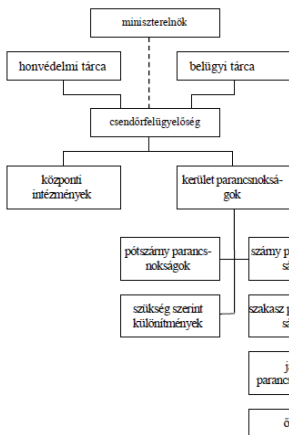
***A Magyar Királyi Határrendőrség szervezeti felépítése
az I. világháború előtt.***

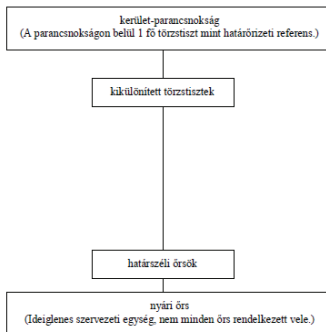
Forrás ! PARÁDI József: A Magyar Királyi Határrendőrség. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XII.évf. (2007) 15.sz. 139-159.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2004. áprilisában Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Rendőrség-történeti Szakosztálya által szervezett Szemere Beszélgetések szimpozion sorozat rendezvényén a Rendőrség Tudományos Tanácsának közreműködésével. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

A Magyar Királyi Csendőrség általános és a határszéli csendőrség speciális szervezeti felépítése az I. világháború előtt.

A Magyar Királyi Csendőrség szervezeti felépítése

A Magyar Királyi Csendőrség határszéli csendőrségének struktúrája

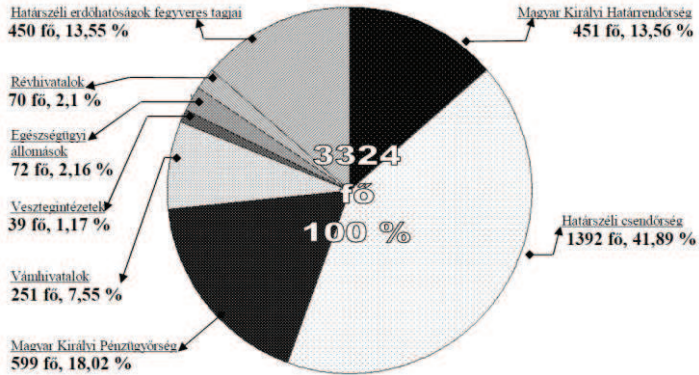

Jelmagyarázat: ———— szolgálati alá-felérendeltségi viszony
 - - - - - informális viszony

Forrás ! PARÁDI József: *Csendőrség a határőrizetben.* 174-175.p. Budapest, 2003, Tipico Design. 186 p. HU-ISBN 963 76 2331 0. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 2./ HU-ISSN —

III.sz. melléklet

A határőrizetben résztvevők személyi összetétele az I. világháború előtt.

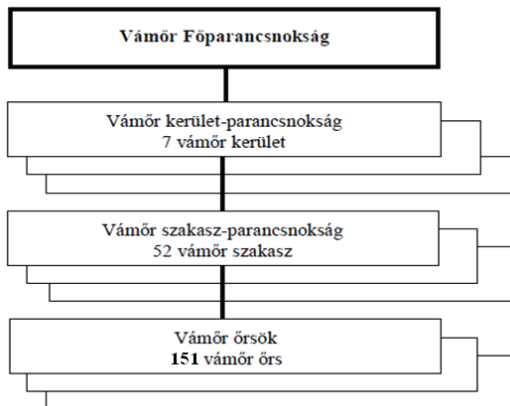

A határőrizetben résztvevők személyi összetétele az I. világháború előtt.

Forrás ! PARÁDI József: *Rendőrség a határőrizetben.* Budapest, 2003, Tipico Design. 266 p. HU-ISBN 963 76 2332 9. /Rendvédelem a határokon a XIX-XX. században, 3./ HU-ISSN —

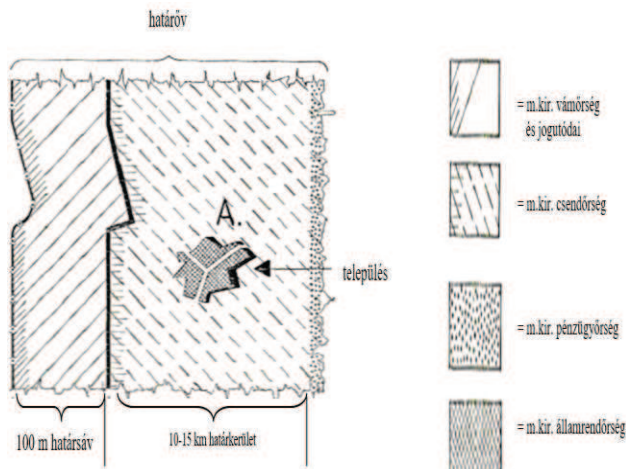
IV.sz. melléklet

A Magyar Királyi Vámország szervezeti felépítése.

Forrás ! PARÁDI József: *A magyar állam határőrizete 1920-1941.* Kandidátusi értekezés. (MTA). Kézirat. Budapest, 281-287.p.

A határöv

Forrás ! - PARÁDI József: A Magyar Királyi Vámország, a polgári magyar állam rendvédelmi testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XXIV.évf. (2014) 39-40-41-42.sz. 81-98.p. HU-ISSN 1216-6774.

- Idem: *A magyar állam határőrizete 1920-1941*. Hadtudományi kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1990, 493.p.

